

Ensidigt stopp av ålfisket en dyrköpt symbolhandling

Att äta ål har jämförts med att äta stekt hundvalp, samtidigt som man kan gå in i vilken Ica-butik som helst och köpa just ål. Sveriges Naturskyddsförening (SNF) krävde nyligen tillsammans med 27 andra miljöorganisationer ett totalstopp för allt ålfiske "tills dess arten återhämtat sig". Kravet ställs trots att Sveriges förvaltningsplan för sitt ålfiske uppfyller EU:s krav för att uppfylla unionens gemensamma ålförvaltningsplan. Enligt forskare på Sveriges Lantbruksuniversitet skulle detta vara tillräckligt för att vända utvecklingen om samma ambition hölls i alla EU-länder. Samtidigt befinner sig den svenska ålförvaltningsplanen i en förändringsprocess och ska revideras.

En förändringsprocess består alltid av en rad valsituationer där prioriteringar bestäms och vissa värden offras. Låt oss nu föreställa oss ålens existens som ett stort och komplicerat system, ett kretslopp som täcker in en ansevärd del av planeten. Ållarverna driver med Golfströmmen från Sargassohavet utanför Amerikas kust till Europas kuster där de utvecklas till glasål och sedan till ålyngel. När den sedan når våra vatten blir den gul på undersidan och kallas för gulål. När ålen blivit vandringsklar, växlar den färg och byter namn till blankål. Från början till slut tar ålens vandring från Sargasso och tillbaka ungefär 14-25 år beroende på hur långt norrut i Östersjön den vandrar.

När värden måste väljas bort är ord som kontinuitet och stabilitet intressanta med hänsyn till de tre vedertagna hållbarhetsaspekterna: den sociala, den ekonomiska och den miljömässiga. Ur ett samhällligt perspektiv blir det då viktigt att förstå hur en ny slags kontinuitet och stabilitet skapas.

Stabilitet och kontinuitet inbegriper många olika värden liksom ett ekosystem som är beroende av att olika faktorer hela tiden samverkar. Huvudargumentet för att miljöorganisationer vill införa totalstopp för ålfiske baseras på den låga invandringen av glasål som når Europas kuster på sin resa från Sargasso. Enligt 2015 års utvärdering av Sveriges ålförvaltningsplan redovisas istället en ökning av glasålsinvandringen till södra och norra Europa från Sargasso och en ökning av lekvandrande blankål till Sargasso. Den ökande invandringen sker från en historiskt låg nivå. Det handlar alltså knappast om en återhämtning och det är utifrån denna situation som vi får ställa frågan om varför SNF vill ha ett totalstopp av ålfiske. Sköter Sverige sig illa? Är övriga Europa bättre? Är det orimligt att upprätthålla ett riktat svenskt fiske efter ål anpassat efter beståndet? Vi kan förutsätta att SNF gör sitt utspel utifrån sina tolkningar i den bästa av ålvärldar. Men vad är den bästa av ålvärldar? Finns det olika parallella ålvärldar.

Ålens livscykel är en lång värdekedja. Man kan koppla upp sig mot systemet på många olika ställen och tappa det på värde. Glasålen kan fångas utanför Frankrike och Spanien för att säljas som fiskkonserv på de inhemska marknaderna eller fångas i Storbritannien eller Biscayabukten för att användas i europeiska ålodlingar eller för utsättning för att stärka beståndet. Både ålyngel och blankål är en ekonomisk belastning för svenska kraftbolag som producerar el av vattenkraft, om de måste säkra ålens vandringsvägar från turbindöden. För dessa bolag är utsättningar av importerad glasål ett kompensatoriskt och lönsamt alternativ till infrastrukturella investeringar och har godkänts som en alternativ åtgärd av Havs- och Vattenmyndighetens (HaV) föregångare Fiskeriverket. Blankålen kan upprätthålla ett helt immateriellt kulturarv med betydande

sociala, kulturella och ekonomiska värden, som på den östskånska Ålakusten. För SNF ligger värdet i att säkra ålens biologiska överlevnad som art.

Antalet personer som fiskar ål har minskat med 70 % sedan 2001. Regelverket kring ålfisket är nämligen riggat på ett sätt som bäddar för en utfasning i takt med att fiskarna – med sin höga nuvarande medelålder – avslutar sitt yrkesliv. För att få fiska ål krävs ett speciellt tillstånd som utfärdas av HaV. Enbart de ålfiskare som hade ett tillstånd föregående år och som dessutom utnyttjat det får förnyat tillstånd. Andra grupper av fiskare, t ex yrkesfiskare vars huvudsakliga inkomst kom från andra arter eller husbehovsfiskare som enbart fångar fisk för sin egen konsumtion får inte fånga en enda ål. Nu ska vi komma ihåg att varje ål har samma biologiska värde, ett värde som försvinner oavsett vem som fångar den. Men biologiska värden är inte allt.

Hållbarhetsbegreppet har fler dimensioner. Så när det biologiska värdet är oförändrat oavsett om det är en kraftverksturbin eller en husbehovsfiskare som fångar den, är det socio-ekonomiska värdet helt beroende på vem som fångar den, var den fångas, och vad man gör med ålen. Även vid ett litet yrkesfiske blir varje enskild ål viktig eftersom den har ett högt ekonomiskt värde och den garanterar en kontinuitet i ackumulerad hantverkskunskap.

Låt oss spekulera över det ideala resultatet av ett totalstopp ur SNF:s perspektiv. Det måste rimligtvis handla om att ålens hela värdekedja, d v s flödet Sargasso ToR, ska ske utan mänskligt orsakad åldöd. Det är alltså en genuint endimensionell lösning på ett genuint komplext problem. Men denna radikala lösning innehåller också en retorisk öppning för att inom en ospecificerad framtid återuppliva eller alternativt återuppfinna det svenska ålfisket. Detta kan ske ”när beståndet nått en nivå som tillåter ett hållbart fiske”.

Med tanke på ålens livscykel kan man anta att denna vagt uttryckta tidsrymd kan omfatta ca 14-25 år. Att föreställa sig att man kan återuppliva ett småskaligt yrkesfiske efter en låt säga 15-årig inducerad koma är naturligtvis ett orimligt antagande. All kunskap om hur ett ålfiske bedrivs, all lokal ekologisk kunskap och alla sociala och kulturella värden som är en viktig del av ålens värdekedja kommer att vara borta. Allt intresse för ålen, undantaget miljöaktivister och fiskeribiologer, kommer att vara borta. Inga ålfiskare kan ens bidra med en kontinuerlig övervakning av ålens status och miljötillståndet i vattnet eftersom alla ålfiskare är döda eller avaktiverade.

Som kunskapsunderlag får vi därför hålla till godo med HaV:s ”komplicerade beräkningar som rymmer en hel del osäkerhet”. Men den komplexitet som krävs för att förstå och göra det bästa för alla inblandade ryms varken på HaV:s skrivbord eller i SNF:s endimensionella hållbarhetsförståelse. Om enbart Sverige väljer att värna det biologiska värdet och införa totalstopp kommer det inte att tillföra någon nytta utan enbart bli en dyrköpt symbolhandling.

Filippa Säwe, Fil. Dr., Lunds universitet, ordförande för Öresundsfiskarna
Johan Hultman, professor, Lunds universitet